

<http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit36-00-049>

DOI: 10.30890/2567-5273.2024-36-00-049

THE STANDARDS OF ETHICAL BEHAVIOR OF JUDGES DURING THE PERFORMANCE OF PROFESSIONAL DUTIES

СТАНДАРТИ ЕТИЧНОЇ ПОВЕДІНКИ СУДДІВ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ОБОВ'ЯЗКІВ

Yaremenko D. / Яременко Д. І.*Master's student / студент магістратури**Науковий керівник***Teremtsova N. V. / Теремцова Н. В.***hD in Law, Associate Professor / к. ю.н, доцент**Educational and Scientific Institute of Law**Kyiv National University named after Taras Shevchenko,**Kyiv, Volodymyrska, 60, 01033**Навчально-наукового інститут права**Київський національний університет імені Тараса Шевченка,**Київ, Володимирська, 60, 01033*

Анотація У статті проведено аналіз основних принципів поведінки судді під час виконання професійних обов'язків, що закріплені в Кодексі суддівської етики. Проаналізовано міжнародні етичні правила, зокрема на підставі принципів Бангалонських угод, щодо поведінки суддів під час виконання професійних обов'язків. Приділено увагу незалежності суддів та відповідності їх моральним якостям, якими має володіти суддя під час виконання професійних обов'язків таким як: тактовність, ввічливість, витримка та повага до учасників процесу. В статті авторкою розглянуто проблему етичних вимог щодо висловлювань судді під час засідань, та відповідних обмежень. У роботі відображено практику ЄСПЛ щодо етичної поведінки працівника суду, розглянуто приклад неетичної поведінки судді.

Метою статті є аналіз стандартів поведінки судді під час виконання професійних обов'язків та огляд міжнародних етичних стандартів.

Ключові слова: поведінка суддів, незалежність суду, тактовність, витримка, ввічливість, висловлювання судді.

Вступ

Довіра до суду є важливою у демократичній державі. Саме тому важливим є дотримання певних етичних правил для судді. Здійснення правосуддя вимагає мати високі етичні стандарти. Під час судового процесу працівник суду має поважати людську гідність та утверджувати своєю поведінкою авторитет суду та зміцнювати довіру суспільства до судової системи.

Виклад основного матеріалу

18 вересня 2024 року відбулася редакція Кодексу суддівської етики. Основною метою було наближення положень відповідно до міжнародних стандартів, закріплених, зокрема у Бангалонських принципах поведінки суддів та уточнення змісту етичних правил. Зміни були необхідними, оскільки у попередній редакції використовувались застарілі терміни, як наприклад «народні засідателі», що не відповідає чинному законодавству.

Так, назва розділу II була змінена, для врахування усіх обов'язків судді закріплені чинним законодавством. Так, замінено назву: «Поведінка судді під час здійснення правосуддя», яка була у попередній редакції на нову: «Поведінка під час виконання професійних обов'язків судді». При аналізі варто відзначити,

що до обов'язків судді належать не тільки ті, які безпосередньо стосуються здійснення правосуддя, а й інші, наприклад дотримуватись належної поведінки у будь-якій діяльності, обов'язок не розголошувати відомості, що відносяться до таємниці, обов'язки судді у суддівському самоврядуванні тощо. Тому, зміна назви розділу була обумовлена об'єктивними причинами.

У цьому розділі зазначаються одні із основних правил поведінки судді, зокрема щодо незалежності, дотримання суддями високих моральних якостей та обмеження щодо висловлювань судді.

Незалежність суддів

Поняття «незалежність судді» наразі є досить дискусійним у науці. Зокрема виділяють декілька наукових підходів до його розуміння:

- як елемент правового статусу судді
- систему заходів
- як фундаментальну засаду

Я дотримуюсь позиції О. П. Кучинської та Циганюк Ю. В. згідно з якою системність поняття «незалежність суду» полягає у тому, що виокремити один єдино правильний підхід до розуміння неможливо, а тому «незалежність суду» слід розглядати як єдине та в той же час багатогранне явище, що є і елементом системи стримувань та противаг, і принципом (засадою) функціонування судової влади, її якісною характеристикою, і елементом права на суд, і мірою свободи суду у відносинах із іншими гілками державної влади.[1, с. 94 – 100]

Незалежність суддів є одним із показників у Бангалонських принципах поведінки суддів відповідно до якого незалежність судових органів є передумовою забезпечення правопорядку та основною гарантією справедливого вирішення справи в суді. Так, відповідно до застосування цієї засади суддя дотримується незалежної позиції як щодо суспільства в цілому, так і щодо конкретних сторін судової справи, у якій він повинен винести рішення [2]

Суддя повинен здійснювати правосуддя незалежно, виходячи виключно з обставин, установлених під час розгляду справи, за своїм внутрішнім переконанням, керуючись верховенством права, що є гарантією справедливого розгляду справи в суді, не зважаючи на будь-які зовнішні втручання, впливи, стимули, загрози або публічну критику [3] Таким чином, акцентовано увагу на такому аспекті, що суд при ухваленні рішення має керуватись своїм внутрішнім переконанням, що означає що, зокрема, суддя має робити власні висновки стосовно доказів та вирішення справи по суті.

У Рекомендації CM/Rec (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки зазначено про зовнішню та внутрішню незалежність суддів. Внутрішня незалежність означає, що вищі суди не повинні давати суддям вказівок щодо того, які рішення потрібно приймати в конкретних справах, за винятком попередньої ухвали або при вирішенні питання про обрання засобів правового захисту відповідно до закону та незалежність кожного судді при здійсненні ним функцій прийняття судових рішень. Зовнішня – закон повинен передбачати санкції проти осіб, які намагаються певним чином впливати на суддів [4]

Відповідно до законодавства розподіл справ між суддями відбувається завдяки автоматизованій системі. Однак, на практиці є випадки, коли суддя, якого визначила ця система для здійснення правосуддя має конфлікт інтересів з одним із учасників справи. У такому випадку суддя може заявити про самовідвід. На мою думку дане положення забезпечує реалізацію незалежності суддів, як складової права на справедливий суд.

Дотримання суддями високих моральних якостей. Відповідно до свого статусу судді мають володіти необхідними моральними якостями необхідними на виконання функції та завдання судочинства.

Статтею 8 Кодексу суддівської етики зазначено, що суддя під час здійснення правосуддя у межах та порядку, визначених законом, повинен виявляти тактовність, ввічливість, витримку й повагу до учасників судового процесу та інших осіб [3]

Термін «виявляти тактовність» означає, що суддя під час розгляду справ у судовому засіданні повинен вести себе відповідно до прийнятого етикету і етичних норм. При цьому тактовність означає не лише дотримання суддею певних правил поведінки, але й уміння вислухати сторін у справі, інших учасників процесу, запобігти виникненню неприємних для інших ситуацій. Тобто, це почуття міри, якої необхідно дотримуватися у ході судового розгляду і водночас не допускати свавільної поведінки з боку відвідувачів суду у залі судового засідання [5]

У Сучасному словнику з етики зазначено, що ввічливість - це форма взаємин між людьми, що виявляється в уважності, доброзичливості, бажанні добра іншій людині, в коректності, люб'язності, делікатності і такті [6, С. 70] Якщо звертатись до Коментаря до Кодексу суддівської етики, у якому під ввічливістю зазвичай розуміють вміння шанобливо і тактовно спілкуватися з людьми, готовність знайти компроміс і вислухати протилежні точки зору [5].

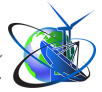
Цьому положенню кореспондує змагальний процес здійснення судочинства у якому сторони мають право доводити всі факти та обставини, які є важливими для вирішення справи. При цьому кожна сторона має право бути почутою і відповідно висловити свій погляд, а суддя має вислухати їхню позицію.

Повною мірою наявність протилежних точок зору проявляється у позовному провадженні у якому є спір про право. Суддя має уважно вислухати позиції позивача та відповідача, які зазвичай є протилежними.

Витримку розуміють як вміння контролювати себе незважаючи на обставини. Крім того, витримку відповідно до Сучасного словника з етики, тлумачать як уміння володіти своїми рухами, своїм мовленням, утримуватися від дій, які не відповідають моральним міркуванням [6, С. 78] Це правило стосується також, якщо люди, які звернулися до суду ведуть себе некоректно, у будь-якому разі суддя має дотримуватись етичних норм поведінки. Високий статус судді зумовлює певну поведінку відповідно до законодавства та вимог моралі. Тому висловлювання мають бути тактовними.

Висловлювання судді

З одного боку судді мають конституційне право на свободу висловлення своєї думки, проте варто зауважити що обов'язки покладені на суддю

вимагають, щоб його висловлювання не підривали авторитет судді і відповідали етичним вимогам при його спілкуванні з людьми.

Одним із основних положень, є те, що суддя не може робити публічних заяв та/або коментарів, які компрометують звання судді або підривають авторитет правосуддя [3]

Також, етика судді вимагає ухилятися від висловлення думок про справи які знаходяться у його провадженні. Дані положення узгоджуються із практикою ЄСПЛ, наприклад у справі «Віллі проти Ліхтенштейну» від 28 жовтня 1999 року ЄСПЛ зазначив що є обов'язковим для службовців, які працюють в судовій сфері, щоб вони демонстрували стриманість при здійсненні своєї свободи вираження поглядів в усіх випадках, де авторитет і неупередженість правосуддя можуть бути поставлені під сумнів [7]

Відповідно до 4 показника дотримання етичних норм Бангалонських принципів поведінки суддів, судді, як і будь-якому громадянину, гарантується право вільного вираження думок, віросповідання, участі в зібраннях та асоціаціях, однак в процесі реалізації таких прав суддя завжди турбується про підтримання високого статусу посади судді і не допускає дій, що не сумісні з неупередженістю і незалежністю судових органів [2] Таким чином, суддя має не лише не допускати висловлювань, які принижують людину, але й обов'язково дотримуватись засад незалежності та неупередженості суду. Якщо працівник суду у судовому процесі висловлюється у спосіб, що дає змогу, наприклад, іншій стороні сумніватися у об'єктивному судовому розгляді його справи, це може мати наслідком апеляційної скарги на рішення та скарги до кваліфікаційної комісії суддів на суддю, адже такі висловлені думки можуть ставити під сумнів справедливий розгляд конкретної справи.

Прикладом неетичної поведінки суддів є Постанова ВП ВС від 29.08.2019 р. № 11-312сап19. У цій справі позивач – суддя, всупереч етичним нормам під час розгляду справ розповідала сторонам та іншим особам про неіснуючі обставини, які не стосуються обставин справи та сторін щодо працівників суду, розповсюджувала недостовірну інформацію про матеріальне збагачення, придбання у незаконний спосіб рухомого та нерухомого майна тощо. Доводи позивача про те, що її висловлювання чули лише учасники справ, які на поведінку судді не скаржилися, Велика Палата Верховного Суду вважає неприйнятними, оскільки, допускаючи такі висловлювання, суддя порушувала порядок розгляду справ, визначений процесуальним законом для відповідного провадження [8]

Висновок Отже, на суддю покладаються обов'язки щодо його належної поведінки під час виконання покладених на нього професійних обов'язків. Зокрема, суддя має бути незалежним не лише від органів влади, а й у судовому процесі щодо конкретної справи. Також, суддя має володіти певними моральними якостями, наприклад витримкою, коректністю, виявляти тактовність, ввічливість. На суддю покладаються і певні обмеження щодо висловлення своєї думки. Дотримання усіх цих правил сприяє утвердженню авторитету суду та зміцненню довіри суспільства, що є важливим для розбудови демократичної держави.

Список використаних джерел:

1. Кучинська О.П., П., Цигангюк Ю.В. (2016) Системність поняття «незалежність суду». Вісник кримінального судочинства. № 4. С. 94 – 100. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/vkc_2016_4_14.pdf (дата звернення 27.11.2024р)
2. Бангалонські принципи поведінки суддів від 19 травня 2006 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_j67#Text (дата звернення 27.11.2024р)
3. Кодекс суддівської етики, затверджений XI черговий з'їзд суддів України від 22.02.2013 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001415-13#n114> (дата звернення 27.11.2024р)
4. Рекомендації CM/Rec (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки, ухвалені Комітетом Міністрів Ради Європи від 17.11. 2010 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a38#Text (дата звернення 27.11.2024р)
5. Коментар до Кодексу суддівської етики, затверджений рішенням Ради суддів України від 04 лютого 2016 року № 1 С. 1 – 142 URL: <https://rsu.gov.ua/uploads/article/komentar-kodeksusuddivskoietiki-edd47ed191.pdf> (дата звернення 27.11.2024р)
6. Тофтул М. Г. Сучасний словник з етики Видавництво ЖДУ ім. І. Франка 2014 С. 1 – 416 URL: <http://eprints.zu.edu.ua/11783/1/%D0%B5%D1%82%D0%B8%D0%BAa-1.pdf> (дата звернення 27.11.2024р)
7. Рішення ЄСПЛ «Вілле проти Ліхтенштейну» від 28 жовтня 1999 р.
8. Постанова Великої Палати Верховного суду від 29.08.2019 р. № 11-312сап19 URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=84941738&red=100003f79f5cb0ecc5983d8dcbba2a64bb0297&d=5> (дата звернення 27.11.2024р)
9. Загальна теорія права. Нормативний курс підруч. для студ.-юристів /кол.авт. Дзейко Ж., Теремцова Н. та інш.; за ред. доктора юрид.наук, проф. С.В. Бобровник. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 596 с.
10. Teremtsova, N. (2019). The problem of differentiation between private and public law. Journal Transition Studies Review, 26(2), 15-22. Index Scopus 2019 International ISSN: 1614-4007.
11. Rybalchenko A., Teremtsova N. The actual issue of professional ethics of a notary and a lawyer: a comparative aspect // Science 2021: Research and Innovation. Abstracts of the 17th International scientific and practical conference. Primedia E-launch LLC, USA, Philadelphia. 2021. Pp. 163-167. URL: <http://el-conf.com.ua>.

Abstracts. The article analyzes the basic principles of behavior in Ukraine, established in the Code of Judicial Ethics in accordance with the latest edition. Also, international ethical rules are analyzed, in particular in The Bangalore Principles of Judicial Conduct regarding the behavior of judges during the performance of professional duties. Also, attention is paid to the independence of judges and the moral qualities that a judge must possess when performing professional duties, such as: tact, courtesy, restraint and respect for the participants in the process.

Ethical requirements for the statements of a judge and the corresponding restrictions were considered. The work also reflects the practice of the ECHR regarding the ethical behavior of a court employee and considers an example of unethical behavior of a judge.

Scientific adviser: Candidate of legal sciences, docent Teremtsova N.V.

sent: 28.12.2024

© Yaremenko D.I.